

ČRTICI

GEMA HAFNER

SORODNIK

(Odlomek iz daljše neobjavljene proze Leta v senci)

Ko se je Gina z materjo ustavila pred trgovčevu mogočno enonadstropnico starinskega pročelja, okovanih vrat z medeninastimi obroči, je dekletce obšla nenavadna tesnoba, da jo je kar dušilo. Še pred kako uro v vlaku ni prav nič dvomila, da bo uspela. Tolažeče je pogledovala navzgor k materi, ki je vsa zaskrbljena sedela v kotu oddelka in jo vzpodbujajoče trepljala po roki, češ vse se bo dobro izteklo! Trgovec, ki je očetov sorodnik, čeprav le daljni, sorodnik pa vendarle, jim bo posodil nekaj denarja za prvo silo. Prijetno bo presenečen in zadovoljen, da ju bo spoznal. Povabi ju na kosilo in ju celo za dan ali dva zadrži v gosteh. V lepih sobah s prozornimi zavesami in belimi preprogami se bosta počutili kakor doma. Trgovec ima ženo, odrasle sinove in hčerke in Gina se jim bo gotovo prikupila s prijaznim nastopom in z duhovito zgovornostjo. Nazaj grede jima ne bo treba peš krevsati po prašni, kotanjasti cesti do kolodvora, temveč bo trgovec dal zapreči kočijo in iskra konja s pristriženo grivo bosta zdirjala skozi mestece. Radovedneži bodo za okni pritiskali obraze k šipi, nato pa stikajoč glave nekam spoštljivo šušljali, da se peljeje trgovčevi. . .

Gini, ki je bila ves čas prepričana, da se bo vse do pičice tako izteklo, je pred hišo nenadoma upadel pogum, pozabila je vse lepe besede, s katerimi je nameravala ganiti uglednega sorodnika. Obokana, temačna veža je bila prostorna, hladna in čisto pometena, kamniti tlak se je bleščal kot staro srebro. Iz kuhinje je bilo slišati ropotanje s posodo, iz nje je dišalo po cvrtju in paradiznikovi omaki.

Debelušna, osivela ženska, z obrazom zaspane levinje, si je dala opravlka okrog velikega štedilnika iz belih ploščic, ki bi bil še tako imenitni restavraciji lahko v okras. Za dekletce, ki je vprašalo po trgovcu, se sploh ni zmenila. Sunila je z glavo v desno, češ da je v sobi onkraj veže.

Gina je obotavljajoče se stala sredi kuhinje, ustnice so se ji kodrale v nasmeh in ugibala je, kakšen obraz bi naredila čemerna ženska, ki je po videzu sodeč gospodinja in torej očetova sorodnica, ko bi se ji predstavila in povedala, zakaj sta prišli. . . Toda že spotoma sta se z mamó domenili, da se bosta o vsem najprej pogovorili s trgovcem! Gospodinja se je zasukala, zazvončkljali so ključiči, obešeni na njenem zajetnem životu, opasanem z ozkim usnjenim pasom, nato je polagoma dvignila veke, podobne majcenima, zmečkanima zastorčko-

ma, jezno zapičila vanjo sračje oči in osorno vzdiknila: »Tak, kaj se še obiraš?!«

Tedaj šele je opazila Ginino mater, ki je v zadregi stala med podboji vrat, pestovaje velike, rdeče roke na trebuhu in se ji je pohlevno nasmehnila. Nekaj hipov jo je molče, zvedavo ogledovala in najbrž je po njenem plahem nastopu uganila, da je prišla moža kaj prosit... Zasukala se je k štedilniku, za njeno zajetno postavo še kar preurno in kakor bi se hotela skriti med lonce, se je globoko sklanjala nadnje, mrmrala je in se sproti popravljala: »Mož ne utegne, ga ni doma... ves dan bo po opravkih...« Njen sivkasti obraz je polagoma rdel, kakor da bi ga obsevala večerna zarja.

Mati in hči sta se spogledali in se prvi hip počutili kakor odslovljeni občinski revici, toda zarotniško sta se nasmehnila in trenutek pozneje obstali pred sobo onkraj veže, gospodinja pa je zaloputnila kuhinjska vrata.

Trgovec je bil priletel na moč, togega obraza, v zelenkastorjavi, že dokaj ponošeni obleki. Globoko se je sklanjal nad pisalno mizo in videti je bilo, kakor da bi njegova gola lobanja, podobna ogromni rožnati biljardni krogli, počivala med razmetanimi papirji. Njegove blede oči so malce nejevoljno, malce radovedno obvisle na Gini, ki je prva vstopila. Dekletce je pomenljivo pogledalo mater, ki je obstala pri vratih, kakor bi jo hotela opomniti, naj ji ne sega v besedo, zakaj bila je Istranka in je le za silo tolkla slovenščino. Nato je Gina obšla mizo in se ustavila čisto ob sorodniku, da je na licih občutila njegovo sapo — kiselkasti zadah po vinu in tobaku. Pomembno naglašujoč priimek in držeč se kakor da bi deklamirala, je povedala, čigava je in kdo jo pošilja.

»Da se pišeš prav tako kakor jaz...!« Možic se je medlo nasmehnil in kakor v precepe vtikal prste levice med prste desnice. »Ljudi s tem priimkom je nič koliko! Že v našem mestecu jih je za vsakim vogalom, pa si nič nismo!« Suho se je zasmel in razklenil mlahave ustnice ter razgalil orumenele vegaste zobe prav do bledih dlesni. »Blaž, Blaž...!« je nosljaje ponavljal, kakor da bi ugibal, kdo to utegne biti in mrščil čelo v drobne, mesnate gube. Gini se je dozdevalo, da se mu nad srščimi, redkimi obrvmi plazijo deževniki.

»Sin Gašparja in Johance Miklavčičeve! Bili so premožni lesni trgovci!« mu je dekletce užaljeno pomagalo. »Gašpar je bil bratranec vašega očeta!«

»A, Gašpar...! Ehh — bratranec... Z njim skoraj da nismo bili več v sorodu!«

Gina je vedela, da je Gašpar živel potratno, kupoval dirkalne konje, pozneje pa začel popivati in zapravil velik del premoženja, zato ga skopušni sorodniki niso nič kaj radi prištevali k svojcem.

»Blaž je torej tisti njegov sin, ki je še zelenec odšel nekam v Istro... Saj se ga komaj medlo spominjam...«

Ko bi bil njen oče bogat in ugleden, bi možic takole ne brskal po spominu... Tudi ko bi ne imel kaplje njegove krvi, bi ga že zaradi istega priimka imel za sorodnika in se postavljal z njim — je s trpkostjo pomislila Gina. Zdaj pa se tako spreneveda in ugiba, kdo je Blaž!? Pred tremi meseci je bil pri njem, nemara prav v tej sobi in trgovec mu je obljubil, da mu bo pomagal, če zadeva še ne bo urejena...

»No, pa kaj hočeš od mene — ko bi si bili tudi konec koncev nekoliko v žlahti?« se je sorodnik nevoljen vdal in jezno premeril dekletce, ki ga je tako rekoč potisnilo ob zid.

»Preberite, prosim, saj ste mojemu očetu obljubili...!«

»Da sem kaj obljubil!?« mu je poskočil glas in nato je mrmraje rekel bolj sebi kot njima: »Če sem kaj obljubil, če sem res obljubil, sem najbrž samo zato, da sem se ga znebil...«

Izročila mu je očetovo pismo, napisano z lepo, sočno pisavo. Vrstice so se do milimetra krile druga pod drugo, črke, nekoliko ležeče, so bile enakomerno razmaknjene in zanjke lasasto tanke.

Gino je dušila tesnoba: ni vedela, kam z rokami, ne z očmi; bala se je pogledati mater, da bi trgovec ne pomislil, da si kaj namigujeta... Gledala je predse in krčevito stiskala peščici. Medtem ko je bral, je bilo v mučni tišini slišati, kako se je muha zaletavala v šipo, na kredenci je zašelestel časopisni papir, na katerem so se sušile kamilice in je najbrž po njih lazila mravljia — in mati Evelina je nekajkrat glasno pogoltnila slino.

»Cccc, ccc...« je prišlo iz trgovčevih ust, zmajal je z glavo in s prsti pobobnal po pismu. »Kaj mu jaz morem?! Hudo je brez soldov čakati, da uredi pokojnino, zlasti ker takole zadevo dolgo mečkajo, pol leta, včasih celo leto dni... Počasni so, počasni tile škrici! Ne verjamem, da bo očetu kaj pomagalo, da jih hodi priganjat v Zagreb ali celo piše pritožbe na ministrstvo. Naivnež se tolaži, da bo to zaleglo, toda v Belem gradu na tisto uho ne slišijo radi...«

Gini se je za hip prikupil, ker je odkritosrčno priznal, da je takšno zavlačenje nadvse krivično.

Trgovec je ponovno, bežno prebral nekaj vrstic in obrvi so mu poskočile: »Pa zakaj so ga pravzaprav pred časom upokojili — se jim je kaj zameril, aaa?«

Gina je končala komaj četrti razred osnovne šole, toda marsikaj je že vedela o krivicah življenja. Glasno je pogoltnila slino in za nič na svetu bi ne povedala sorodniku, da je oče socialist, da jim je tam v Zagrebu na direkciji, kjer je služboval, zalučal marsikatero bridko resnico v obraz in da so ga zato ob prvi redukciji odslovili...

»In zakaj ni ostal kar v Trstu, če je imel tam lepo hišo!?« Trgovec je očitajoče zapičil v Gino svoje vodene oči.

»Ker je bil zaveden Slovenec in ni maral fašistov, ki so mu začeli metati polena pod noge...« je odgovorilo dekletce kakor naučeno lekcijo.

»Ma, si!« se je oglasila Evelina, kakor da bi bil pritisnil na gumb. Stala je še vedno pri vratih, kakor da je na mestu pribita. Skrupalca je nekaj stavkov, češ da mu je zaman prigovarjala. A njen mož je »un duro Krainzo« in kar si v glavo vtepe... Gina jo je prestrelila s pogledom zaradi opazke, zakaj zbala se je, da se bo tudi trgovec čutil prizadet. Le-ta je odložil pismo, si ogle doval pegaste roke, porasle s kocinami, in kakor bi govoril svojim prstom, nadaljeval:

»Morali bi že naprej misliti, kako se boste ta čas pretolkli, saj je oče vedel, kako je s to zadevo... Zdaj pa da bi vam jaz posodil... da sem obljubil... prav nič se ne spominjam... Saj se oglašja vse preveč sorodnikov... mislijo, da sem zelo bogat... Kje so stari, zlati časi...! Danes pa: hiše ne nesejo, les je poceni, živina skoraj zastoj, delavci stanejo, davki me tarejo, sinove študiram... in vse stane, prekleto stane!« Stokal je in se držal, kakor da bi bil bolj usmiljenja vreden od njiju. »Saj vendar ne delam denarja, če sem trgovec!« se je nenadoma ujezil in planil z majavega stola z lirastim naslonjalom.

Gini so se nabirale solze v očeh: ogromen štirikotnik stanovanjskih poslopij, sredi obzidanega dvorišča grmada rjavkastih streh — tu in tam žari vmes nekaj novih opek, kot bi jih načenjal zubelj plamena — hlevi, skednji, kašče... Vse to je poleg velikega posestva — njegovo! In še: v stranski ulici

dobro vpeljana trgovina, za lučaj vstran gostilna z izrezljano leseno verando — okrašeno s cvetličnimi košaricami, zbitimi iz zeleno popleskanih deščic, ki so podobne majcenim visečim vrtičkom — kjer se zlasti poleti kar tare ljudi... Pa jima ne more posoditi, p o s o d i t i tisoča ali dva, da bi jih rešil iz hude stiske! Oče je že napol zastonj prodal v Zagrebu materin diamantni prstan in dolgo zlato verižico, neroden — kakršen je bil — so ga pošteno opeharili in dal je zlatino po prav smešno nizki ceni.

Gini se je trgal glas, ko ga je rotila: »Gospod, saj bi le p o s o d i l i ! Sicer nam upniki zarubijo šivalni stroj ali pa celo železno blagajno! Ko bi jo videli! Velika je — skoraj kot kakšna omara... temno rjavo je lakirana, z umetelno zrezljanimi ključavnicami, ki se blešče kakor srebro...«

»Takole casso-forte imajo po bankah,« je pojasnila Evelina.

»Mama jo je podedovala od staršev, ti pa od svojih prednikov, ki so bili daleč po Istri znani in ugledni veljaki... Zato ji je to družinska svetinja! Če je že ob zlatino... saj ne boste vendar dopustili, da bi še to upniki pograbili — spet skoraj zastonj... Usmilite se nas, saj ste vendar naš sorodnik!« Presunljivo je vzkliknila in povzdignila roke. Pri tem je nekako klecnila in Evelina, ki se je zbala, da bi bila hčerka pripravljena celo poklekniti pred trdosrčnega, nevljudnega kramarja, se je očitajoče in hkrati užaljeno oglasila: »Ma daj, daj!«

»Jejtana, jejtana...« je zastokal trgovec z obrazom človeka, ki se zaman otepa sitne muhe in segel v žep po listnico.

Gini so se zasvetile oči, najraje bi ga objela. S koncem očesa je sledila njegovim členkastim prstom, ki jih je vtikal med bankovce in jih razmikal, da je bilo videti bledo lilaste podobe tisočakov. Dolgo je brskal po listnici in se kislo nasmihal.

»Kaj čenčaš, otrok... Posodil, posodil! Večkrat sem se že ujel na to, zdaj pa nič več. Takole!« S konci prstov je dvignil dva petdesetaka, ju za hip pridržal v zraku, potem pa se je pokesal in en bankovec stlačil nazaj v usnjeno listnico, ki je bila rjava kot ajdov med in tako izlizana, da se je kar kovinasto bleščala. Nato je preganil Blaževo pismo, položil vanj petdesetak in vse skupaj stlačil dekletcu v žep.

Gini so se zamajala tla pod nogami in ugriznila se je v ustnico, da bi ne bruhnila v jok. Z jeznim pogledom je ošinila mater, ki se mu je ponižno z ne-bogljениm smehljajem zahvaljevala: obraz ji je sijal od ginjenosti in bil je čzarjen, nekam svetniški... Sirota je mislila, da jima je podaril tisočak!

Molče sta hiteli po prašni, kotanjasti cesti, da bi ujeli prvi popoldanski vlak. Kdaj pa kdaj je Evelina obstala, ker ji je od hitre hoje razbijalo srce. Prižela je k sebi hčerkico in užaljeno zamrmrala: »Kakšni ljudje...!« O denarju ni črhnila besede, da bi Gino še bolj ne bolelo, ker ji je spodletelo preprositi sorodnika za posojilo, o čemer so bili domači trdno prepričani. Žalostni sta se ozirali proti mestecu, kjer se je na hribu med zelenjem v soncu bleščal mogočni grad in pod njim — v grmadi rjavkastih streh — sta z jeznim pogledom iskali trgovčevo častitljivo hišo. Evelina se je pretvarjala, da se ji je možev sorodnik zameril predvsem zato, ker ji ni niti — stola ponudil...

ŽIVE BAKLE POD BLEGOŠEM

Lojzka je odložila žlico in predirno pogledala svojega moža, ki se je pretvarjal, da tega ni opazil: njegova z zlatordečkastimi kocinami obrasla roka se je enakomerno stegovala in krčila, medtem ko je zajemal ajdov sok. Poleg njega, podpirajoč glavo, napol leže, je mlaskaje jedel šestletni Tonček, da se mu je cedilo iz ust. Ančka se je zleknila po klopi in zaspala, utrujena, ker je ves dan preveč tekala. Pospravila je zabeljene žgance, sok ji pa ni dišal...

»No!« je zamomljala Lojzka in ga jezno merila izpod obrvi: »Nikoli me ne ubogaš, zdaj boš pa imel vruga... Brezovca so zaprli...! Kje naj bi bil že deset dni?! Ti je bilo tega treba! Moj brat je že tako v Dachauu, in tebe to ni spametovalo...? Nemška golazen je spet vohljala pod Blegošem. Z Lovskega brda so odgnali tri...«

Janez je glasno pogoltnil slino in trdovratno molčal. V napeti tišini je bilo slišati, kako so se zadevale lesene žlice in rezko podrsavale ob prsteni rob skledе sredi javorjeve mize. Lojzki je spet poskočil glas: »Le kliči nesrečo... Se ti ne smilimo — vsaj otroci!«

Janez je trdo spustil žlico na mizo ob prazno skledo in vstal. Globoko je potisnil roki v žep in premeril sobo s težkimi koraki. Dvignil je košate obrvi in drobne, sive oči so se jezno zaiskrile: »Spat! Moram vsak večer z brezovko posvetiti v posteljo...«

Micka je obotavljaje se vstala s praga, kjer se je igrala, Tonček pa je stekel v kot, da si bo odvozljal vezalke na čevljih in to je navadno trajalo pol ure, ker se mu ni mudilo v temačno kamro v posteljo, kjer se je tiščal ob Ančki. Le-ta pa je spala na klopi kot ubita in šele, ko jo je mati pocukala za lase, se je z bratcem in sestro spravila spat.

Ko sta bila sama, je Lojzka vsa zaskrbljena nadaljevala: »Tomajev je v nedeljo iskal Brezovca v bolnišnici — pa ga tam ni! Saj veš, kako je z njim. Šibak je, telesno in drugače... Pretepli ga bodo in vse bo izblebetal! Saj ne rečem — kakšen hlebec ali kračo — ko potrkajo na okno. Še nihče ni šel lačen iz naše hiše... toda kar tako — voz z vrečami moke! Prejšnji teden kar dva... Voz ni hlebec, da ga skriješ v malho! Pa še odbornik si postal... mar jim zato daš kaj več? Daš kar daš, tako pa rineš v pogubo...« Glas se ji je pretrgal, kota ustnic sta vztrepetala.

»Ne bevskaj... Povsod vidiš strahove! Lojzka, moramo pomagati,« je tiše nadaljeval s prisrčnim, toplim prizvokom: »Če bi vsakdo toliko tuhtal in mencal... Tudi jaz sem spočetka okleval, toda ko sem jih videl v hosti! Hudič je zlezal v te fante: noč in dan se bratijo s smrtjo, pojoč umirajo, borijo se lačni, bosí, napol goli, v snegu, v dežju... Od hudiča so — preobrnili bodo ta stari svet, ki so ga razni mogotci krpali in krpali pa vse

zaplate ne drže več...« Trdneje je stisnil pipo med drobne, redke, očrnele zobe, ki so se vlažno svetili pod močno izbočenimi mesnatimi dlesnimi zgornje čeljusti: »Takih nihče ne premaga! Primojduš — poslednji grizljaj bi delil z njimi!« in trdo je zagnal škorenj pod klop. »Ne kesam se — dajal sem od svojega — svojim! Ubijati, požigati, ropati, izseljevati — pa je dovoljeno! Aaa? O, ni vsak dan — dan obračuna, toda fantje jim ga pripravljajo! Eee, nekaj so jih že poslali tja, kjer ni muh... Ti pa znajo, in še jih bodo...«

Odpel si je pas in odložil suknjič. Lojzka si je odvezala predpasnik in razpustila lase — kot pšenično klasje so se ji vsuli po hrbtu.

»Ugasni in leziva!« Okorno jo je prijel za roke in ji približal obraz: »Tako svetle oči imaš — pa tako črno gledaš...« Nasmehnil se je svoji domisljici, Lojzka pa je stopila na stol in privila stenj. Luč je zamižala: zlata svetloba, ki je blestela na čisti javorjevi mizi, je usahnila, tema je planila iz kotov, lučka v kotu je mežiknila z rdečim očesom.

Nenadoma pa je Lojzka vztrepetala in prisluhnila z vsem bitjem. Krčevito se je oklenila Janeza: »Slišiššš!?!«

Nejasen šum, pes je zalajal. Na razmočeni stezi so začofotali težki koraki...

»Ježeš, gredo!« je dihnila Lojzka, mož pa ji je položil dlan na priprta usta. Skozi redke zobe mu je uhajal v strahu pridržan dih, kakor bi voda drla preko jeza. Zazeblo ga je v noge, kakor da bi do kolen stal v hladni vodi.

Najprej so zavili okrog mlina: črno kolo je mirovalo, pod njim se je penil potok. Luč je posvetila v vežna vrata. »Hudiča,« je zarobantil glas pod oknom, »danes pa mlinar že smrči!«

»Zapojmo mu podoknico,« se je zahihital skoraj deški glas.

»Beli...« je dihnil Janez

»Schnell, schnell!« je nekdo rezko ukazal.

Nato je butnilo po vratih. Štirikrat, petkrat in po kratkem premoru še nekajkrat. Vrata so škripala v tečajih. Okno je zažvenketalo. Lojzka je otrpnila od strahu, otroci so zavreščali. Janezu so izstopile žile na sencih. Stežka je s tresočo roko prižgal petrolejko, ki je visela pod stropom. »Koj, koj...!« je zavpil, odrinil zapah in privzdignil leščerbo.

Palica ga je oplazila po roki: »Nikar nas ne ogleduj! Nismo pravi: Tistih ne pustiš čakati, koj jih povabiš v hišo in pogostiš...!«

Beli in nemški vojaki so planili v hišo, na pragu je obstal zastaven častnik, z jahalnim bičem je zavrtil v Janezova prsa in ga nahrulil: »Sind sie der Mühler — Johann...? Poskušal je izgovoriti priimek, kar pa se mu ni posrečilo.

Gospodar je prikimal in skušal bolj z rokami kot s tistimi redkimi nemškimi besedami povedati, da se čudi vsemu temu, saj je nedolžen...

Vojaki so vse pretaknili, znosili na kup pernice in odeje, prevrnili zibelko, Cenček pa je vrešče kobacal med rjuhami. Tonček je počenil pod mizo, Ančka in Micka sta hlipali v materino krilo. Belogardistični narednik je z grožnjami potisnil Lojzko in otroke v kamro, nato je mlad vojak pahnil pred Janeza priletnega možica, ki mu je obveza zakrivala pol čela.

»Brezovec!« je kriknila Lojzka, ki je za hip pomolila glavo iz kamre. Toda narednik jo je pahnil nazaj: »Prekleta baba! Če se le enkrat samkrat še prikažeš...!« Zaloputnil je vrata in jih zastavil s svojo obilno postavo.

Vojak je sunil Brezovca bliže k mlinarju in se pikro zahehetal: »No, se ne bosta objela, ljuba sosedu...? No, zdaj, ko nam je že vse izblebetal, bo še pokazal, kje so skriti, pravzaprav vzdani tisti papirji...!«

Brezovec se je prihulil, kakor da bi ga bil kdo oplazil z bičem, buljil je v tla, ki so se mu zamajala pod nogami. Za vrati se je Lojzka tako globoko oddahnila, da se je Janez obrnil.

»Pokaži papirje!« je spet naredniku poskočil glas, mlinar pa je omahnil na stol in izvil se mu je globok vzdih: »Moj bog!«

Narednik ga je udaril po ustih, da se mu je vlila kri, in nestrpno kriknil: »Zate ni boga, ti si se zvezal s satanom! Brž papirje sem, vse vemo...«

Nato je revsknil golobradec in sunil Brezovca: »No, se pa ti podvizaj! Mar ti nismo deset dni mehčali trme! Vse si povedal, zdaj pa pokaži... Papirje — ali...« in nastavljal mu je samokres na senca.

»Bravo, bravo! Hahaha... So jung, aber tüchtig!« se je zabaval nemški častnik.

Brezovec je kar lezel vase: svetle oči, ki so bile pod košatimi obrvmi sicer videti kakor kaplji studenčnice pod dračjem, so izbuljeno gledale v kot, nato je omahnil pod udarci, padel na kolena, a se čez hip skušal spet spraviti na noge; skrčil se je kakor stara vzmet, ki se hoče še enkrat sprožiti, toda zaman. Nato se je pod dvignjeno pestjo kar po vseh štirih splazil v kot in odpahnil vrata v dimnik. V grlu ga je stisnilo, jezik se mu je zapletel, v očeh se mu je utrnil blazen preblisk. »Tu, tu...« in tretjič je pokazal samo s prstom, nato je omedlel.

Mlinar je planil, pa spet omahnil na stol, pred očmi so mu plesali rdeči, zeleni in rumeni kolobarji; zdelo se mu je, da se vse pogreza in glava mu je težko udarila ob mizni rob.

Vojaki so vtikali roke vse do komolcev v odprtino. Nekdo je prinesel kramp. Razkopali so vso steno, znova pretaknili vso hišo, toda papirjev ni bilo nikjer...

Mlinar je polagoma vstal. Sam ni vedel, kako se je to primerilo... Papirjev ni — kdo je imel prste vmes — bog ali vrag...! Pogum mu je rasel, z zvišanim glasom je ponavljal, kakor bi pribijal besede... »Kakšni papirji, ničesar ne razumem, vso hišo ste mi razkopali... Nedoroden sem, nedolžen, tale si je vse izmislil...!« in brcnil je v negibno gmoto na tleh: Jože Brezovec, njegov nekdanji zaupnik, ni čutil udarca.

Narednik pa je revsknil in ga sunil s puškinim kopitom: »Nikar tako samozavestno, nedolžni tovariš odbornik! Vreč pa nisi skrnil v luknjo, temveč jih odpeljal v hosto...!«

»Zakaj počenjate vse to...? Nedoroden sem, vi pa tako nasilno...!«

Častnik, ki je postajal vse bolj nestrpen, ga je oplazil z bičem, nato pa pomignil naredniku. Nekaj trenutkov sta šepetala v kotu, potem pa se je z večino svojih vojakov odpravil naprej po grapi, zakaj hotel je še pred trdo nočjo dospeti do Poljan... na varno.

»Nas bodo kmalu odpeljali?« je pridušeno zahlipala Lojzka in se presedla na vreči. Tesneje je ovila plet okrog Cenčkovih nožic. Dete se ji je naslanjalo na ramena in ji puhajoče dihalo v obraz. Rožnata usteca so bila v spanju nabrana v šobico.

»Vrag vedi, da bi se le zdanilo...!« Utihnil je in si zaril prste v goste lase. Glavo je opiral na komolce in tuhtal, kaj jih bo doletelo. Še bolj je ukrivil hrbet in nekajkrat globoko vzdihnil, kakor da prenaša težko breme... Moral bo garati za Nemce, nemara jih preselijo ali pa... Ni si upal dokončati misli, da bo moral tudi on v Dachau kakor Platišev France... Toda ženo in otroke bodo izpustili... jim prizanesli... O, ko bi se le zdanilo... Najbrž

jih bodo peljali v Loko in tam se bo odločilo... Toda ta negotovost...! Leščerba je dogorevala, pod, ki ga je pokrivala tenka plast moke, se je srebrnkasto bleščal, kakor bi se bilo nanj vsulo ivje.

Že dobra ura je minila, odkar je za njimi narednik zapahnil mlin. »Na, da se otročaji ne bodo cemerili!« je še prej dejal in postavil prednje leščerbo. Janez se ni upal spomniti njegovih oči: kakor da bi ga gledala ujeda... In njegov zlobni smeh, da te je spreletel srh: »Ko bo leščerba dogorela, bomo že mi posvetili!«

Razdvojen je premeril mlin, kjer je vsaka deska dihala z njim: že petindvajset let. Razpel si je srajco, dušilo ga je. Imelo ga je, da bi kričal, razbijal, bežal. V oči so ga bodla temna, v dve gubi zvita telesa... Otroci! Umerjeno so dihali, le kdaj pa kdaj je kateri zahlipal od prestanega joka. Nenadoma je Tonček dvignil glavo — njegove velike, rjave oči so v mraku poiskale očevotve. »Ata, kaj bodo vojaki storili s teboj?! Tepli!«

»Nič, nič, kar lezi, zaspi!«

»In mami tudi nič, pa Cenčku, Ančki, Micki...? Kaj je hotel od tebe tisti nemški gospod!?!«

»Ah, nič, čisto po nepotrebnem je vse to... povsod vidijo vruga namalanega...! Samo v Loko bomo šli in jutri zvečer bomo spet doma... Le spančkaj!« Čudil se je samemu sebi, da je tako zlahka lagal. Tonček ga je nekaj trenutkov predirno gledal, nato pa pomirjen legel.

Janez je dotipal ženino roko in ji šepnil v uho: »Kje so tisti papirji...?!«

Zganila se je, nekoliko je odmaknila lice, da mu je mogla videti v obraz: bil je zbit, izmučen, blede; veliki modri podplutbi sta se črnili pod njegovimi očmi. Še vedno jo je bilo malce strah, da bo moč vzrožil, ko bo zvedel resnico. Tesno se je privila k njemu in bolj dahnila kot izrekla: »Ko so začeli šušljati, da so Brezovca zaprli, sem tiste papirje... sežgala. Skozi ključavnico sem več večerov oprezovala, naposled se mi je le posvetilo, kje so...«

Za hip jo je odrinil, nato ji je spet krčevito stisnil roko: že dolgo ni bil tako nežen z njo. Prižel jo je k sebi in ji zašepetal: »Ko vse to prestanemo, bom živel samo zate in za otroke!« Spet je globoko vzdihnil in Lojzki se je zdelo, kakor da bi se nekaj pretrgalo v njem.

»Samo da se zdani,« je že spet dejala, samo da je kaj rekla, da bi preglasila strašne misli, ki so ji vrtale v možgane in bolela jo je glava, kakor da jo stiska železen obroč. V moreči tišini se ji je zdelo, da bo zblaznela...

Prisluhnili so k vratom: ropot, zamolklo padanje polnih vreč moke.

»Nakladajo, vse bodo odpeljali, nas izropali!« Janez je siknil kletev, planil k leseni steni in s pestmi tolkel po njej. Tekal je sem in tja in skozi reže opazoval, kaj počno: videl je le tenje, ki so švigale sem ter tja po dvorišču, okrog hleva, kozolca. Kdaj pa kdaj je snop svetlobe oplazil steno, vhod in ugasnil. Nekdo je privlekel sivko in vola, ki sta presunljivo mukala, pes je divje lajal in se zaganjal na verigi. Nenadoma je odjeknil strel, pes je zacvilil skoraj s človeškim glasom, nakar je hlipajoč pojenjaval. Kokoši so prestrašeno kokodakale v košarah, cvilila sta prašiča, ki so ju — sedaj že pijani belogardisti — v zasilnem zaboju naložili na voz: škripaje se je premaknil, otroci so vekali, mlinar je vse bolj divje razbijal po leseni steni, ki pa je bila hrastova in se ni marala vdati...

»Nismo pozabili nate...!« se je zarežal golobradec pred mlinom. »Le še malce počakaj!« in kakor da bi plezal po lestvi, je njegov smeh rastel in se bližal. Nato se je nekaj zavalilo in padlo s strehe.

Janez je planil: »Odhajajo! Kaj bo z nami! Ko bi stene popustile... zbežali bi v gozd, rešeni bi bili...!«

Pijani glasovi so se oddaljevali... Ukaz častnika so natančno izvršili.

V slemenu je zaprasketalo. Težak, smrdljiv vonj je zaščegetal v nos... Mlinar je globoko vdihnil in siknil: »Kaj?!... Ben... bencin! Zažgali so, zverine! Lojzka, otročiči... bežimo, za menoj!«

Butnil je v vrata, trikrat, desetkrat, niso se vdala. Razklenil je čeljusti, prikazali so se črnkasti, ostri zobje... Kakor da bi hotel pregrizniti zapahe. Vijoličast prozoren dim je lezel v mlin. Otroci so krčevito kašljali, šlo jim je na bruhanje. Cenčka je dušilo, zagrnil ga je gost dim, spominjajoč na umazane, raztrgane cunje. S truščem se je utrgal tram in iskre so zaplesale kot snop utrinkov. Vrešče so se otroci oklenili matere, ki se je umikala plameneči povodnji kot krčevito prepletajoč se splet teles. Nenadoma je kriknila in pograbila blazino, na kateri je ležal Cenček: stresala ga je — ni se premaknil; modrikasti obraz mu je bil razpotegnjen v neslišen jok... Mati je kriknila, otroci so zavreščali glasneje, odskočila je in jih potisnila v kot, dvignila trupelce na visoko gredo in se umaknila goreči deski, ki je treščila s stropa. Saje so se zajedale v lase, naletavale v usta kot drobne, črne snežinke. Lesene stene so zablestele kakor da bi po njih curljala lava. Sleme se je nagnilo, jezičast plamen je polizal gredo in Lojzka je kriknila, ko se je zubelj dotaknil obleke mrtvega Cenčka.

»Joj, Cenček gori, goriii!« je zacepetala Ančka, in sunkovito, hlataje odpirala usta, ker jo je v gostem dimu dušilo.

»Stena!« je zarjul mlinar in odskočil. Mati je planila, a roke so zgrabile v prazno, v rumenomodri greben, ki je mogočno vzplapolal iz prasketajočega, ognjenega brezna, v katerem je kakor črna kepa izginila drobcena Ančka...

Oče je pograbil kol, kar pobesnel je: »Pobijem vas, bolje tako...«

Zamahnil je, a Tonček se je zrušil na kolena. Dim ga je dušil, debele solze so mu polzele v spačena uska: »Ne, ne!« je kriknil, »s kolom boli!«

Oče je treščil kol stran, omahnil na tla in zahlipal... Dim je bil že tako gost, da se skoraj niso več videli.

Stene so ena sama goreča zavesa, ki drsi po nevidni žici. Blazni kriki bolečin, prsti vročično trgajo raz sebe gorečo obleko, vihrajoče raste nad glavo sij, ki požira lase... S strašnim truščem se je sesedel goreči mlin... Zavest je ugasnila v povodnji zlatih zubljev... Iskre so prhnile kot žareče kaplje nedolžne krvi k temnemu nebu...

GEMA HAFNER, pesnica in pisateljica, ki letos priobčujemo nekaj njenih pesmi in črtic, je sedaj profesorica filozofije in pedagogike na pedagoški gimnaziji v Mariboru. S službovanjem je pričela v Trstu, kjer je bila nekaj časa tudi referent za radijske oddaje. Nato je učila na Reki, v Beogradu, Sarajevu in Ljubljani.

Njena rodbina izvira iz Škofje Loke. V Loki se je rodil njen oče Ivan Hafner leta 1875, stari oče je bil Gašper Hafner. Oče je bil uslužben kot železniški uradnik v Trstu in Zagrebu, tam so ga v predvojni Jugoslaviji predčasno upokojili zaradi socialistične miselnosti. Umrl je leta 1961 v Mariboru. Njena mati je bila Istranka.

Gema Hafner se je posvečala pisateljevanju že kot gimnazijka v Mariboru in bila urednica dijaškega lista Utrinki. V Trstu jo je pisatelj Jože Pahor pritegnil k sodelovanju pri koledarju Gregorčičeve založbe. Pisala je tudi v tržaških Razgledih. Pesmi in črtice priobčuje v Sodobnosti, Obzorniku, raznih zbornikih in pri publikacijah mariborske založbe Obzorja.

Črtica Žive bakle pod Blegošem temelji na resničnem dogodku, ko so Nemci 24. III. 1944 požgali Bohinčev mlin v Podvrhu pod Blegošem. Mlinarica je bila daljna sorodnica pisateljice.

F. P.